

6949

شاعران جاهلی در شعر امیر معزی

(بررسی صور خیال و شعر امیر معزی و ادبیات جاهلی)

مؤلف

بهرام طاهری

سرشناسه: طاهری، بهرام، ۱۳۵۵ -

عنوان و نام پدیدآور: شاعران جاهلی در شعر امیر معزی (بررسی صور خیال در شعر امیر معزی و

ادبیات جاهلی)/ مؤلف: بهرام طاهری

مشخصات نشر: قم، انتشارات اسماعیلیان، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۶۹ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۳۹۷-۸۰-۴

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: امیر معزی - حمد بن عبدالملک، - ۹۵۲۰ ق. - نقد و تفسیر

موضوع: شعر عربی - پیش از اسلام - تاریخ و نقد

موضوع: History and criticism ۶۲۲ Arabic poetry -

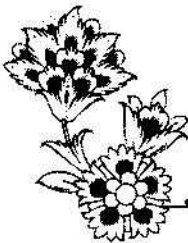
موضوع: شاعران عربی - پیش از اسلام

موضوع: poets, Arab -- pre -- islamic

رده‌بندی کنگره: ۵۲۱.۵۲۱: ۲۲ ش ۲ ط /

رده‌بندی دیویی: ۷۱۰.۹/۸۹۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۵۳۳۰۳

شاعران جاهلی در شعر امیر معزی

مؤلف: بهرام طاهری

ناشر: اسماعیلیان

حروف چینی: زهرا جهانگیر نیا، نور کس طاهری

طرح جلد: یونس دهقانی

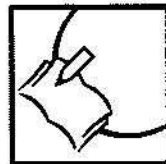
صفحه آرای: پرستو امیری ویراستار: علی بنی‌سیری

مقدمه و نظارت: سهراب سعیدی

سال و نوبت چاپ: ۱۳۹۵/اول

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه چاپ و صحافی: نینوا/قم ۲۵-۳۷۲۳۲۵۲۱

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۳۹۷-۸۰-۴ قیمت: ۸۰۰۰ تومان

انتشارات اسماعیلیان

قم - خیابان معلم

میدان روح اله

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۴۲۱۲

مقدمه: سهراب سعیدی

ای ساربان منزل مکن جز در دیار یار من

تا یک زمان زاری کنم بر ریع و اطلال و دمن

(امیر معزی)

محمد بن عبدالملک برهانی نیشابوری مشهور به امیرالشعرا و معروف به امیر معزی، از شاعران استاد و نامبردار ایران در دوره ملک‌شاه سلجوقی و از شاعران خوش اقبالی است که با سبک و شیوه‌ی شاعران دربار غزنه شعر می‌گفته و مانند آنان ثروت و نعمت داشته است. معزی علامه فراوانی ادبیات عرب به خصوص ادبیات جاهلی و مملقات سبعة دارد و از این روست که بسیاری از مضامین شعری خود را از شاعران ادب عرب اخذ نموده است. معزی به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم از مضمون شاعران جاهلی عرب خوشه‌ها چیده و اشعاری نغز و دلکش را فراوان آفریده است. البته قابل ذکر هم هست که تتبع شعر عرب برای شاعران ایران آن دوره همواره فضیلت بوده است تا به عربی دانی خود افتخار کنند.

در کل ساختار قصاید شاعران جاهلی خارج از دامنه این مضامین نیست: ذکر دمن و آثار دیار یار، شکایت از عشق خویش بخاطر رنج لراق و حریت ایام وصال، گریه بر آثار خانه محبوب، توصیف مرکب، رنج‌های بادیه پیمایی شبانه و صبح محدود خان.

شاعر بدوی اطرافش را می‌نگریست و با محیط خود را وقت می‌داد و سپس به توصیف آن می‌پرداخت. شعر جاهلی بیشتر زائیده‌ی فطرت و سیرت عرب بدوی است و در عین حال گاهی از پاره‌ای از صنایع بدیع و بیان محروم بودند اما از نظر معانی و بیان و عاطفه از نظر لفظ سرشار و غنی بود.

نخستین چیزی که در مضامین شعر جاهلی به نظر می‌آید سادگی و وضوح و بی‌تکلفی آن است، معانی شعر چه آن‌ها که به بیان احساسات است و چه آن‌ها که طبیعت پیرامون را تصویر می‌کند دور از ذهن و اغراق آمیز نیست. شاعر جاهلی با گرافه و مبالغه آشناییست و از حدود اعتدال بیرون نمی‌رود.

درمورد ادبیات جاهلی همین بس که تعلقات سبع اعراب جاهلی یا هفت چکامه عرب که از هفت نفر از شاعران زمان جاهلیت پیش از ظهور دین اسلام زیسته‌اند گویای این است که این هفت قصیده آن قدر از نظر فصاحت و بلاغت و شیوایی موردپسند و قبول ادبای عرب واقع شده‌اند که آنها را با خط زر بر پارچه حریر نوشته و بر پرده کعبه آویزان کرده بودند. این واقعه خود بیانگر صور خیال شعرای عرب جاهلی است که از زندگی بدوی خود در صحرا و شبان شتران و شبان گوسفندان که یار و یاور عرب بودند، چه تصویرهایی زیبا خلق کرده‌اند. هزاران دلیل دیگر وجود دارد که بیانگر کاربرد و خلق صور خیال در شعر عرب جاهلی می‌باشد.

دوست گرامی دکتر جناب آقای طاهری، جایگاه صور خیال در شعر امیر معزی و شاعران عرب به خصوص در شعر شاعران عرب جاهلی و اعراب بدوی که با شرایط و زندگی منحصر به فرد خویش سرشار از طبیعت و تصاویر طبیعی در اشعار و تعلقات خویش سود می‌بردند بررسی نموده‌اند. این موضوع آن‌جا اهمیت و روایی بیشتری پیدا می‌کند که تحقیقات انجام شده در حوزه صور خیال به خصوص در شعر جاهلی و همچنین در مورد معرفی امیر معزی - این شاعر بزرگ عرب - ششم و ششم - کم است. در پایان برای جناب آقای طاهری روزگار بهی را آرزو مندیم.

با احترام - سهراب سعیدی

زمستان ۹۵، میناب

مقدمه: بهرام طاهری

ملک الشعرا امیر معزی شاعر قرن پنجم و ششم هجری قمری که به سفارش پدرش و باهمیاری و حمایت دوستان خود و پدرش به دربار ملکشاه سلجوقی راه یافت و به مقام ملک الشعرايي دست یافت. درمورد سبک سخن و ویژگی‌های شعری او، عده‌ای از پژوهشگران سخن معزی را فقط مدح و مداحی خالی از ارزش می‌شناسند، که در این خصوص نظریه‌های متفاوتی موجود است که از جمله عباس اقبال در مقدمه‌ی دیوان خود معزی را به عنوان یک شاعری به تمام معنی می‌ستاید و کلام او فصیح و بلیغ می‌داند و اشاره می‌نماید که کسی به کلام فصیح و بلیغ علاقمند باشد از شعر معزی تأثیر می‌پذیرد، همچنین به طور واضح کسانی را که شعر معزی را درک نمی‌کنند به انسان‌های بی ذوق و بی احساسی مانند می‌داند که خود ایشان ذوق تماشای مجموعه‌ی گل این باغ زیبا را ندارند. و به جای درک این سخنان زیبا و نشانه‌ی الهی با نقادی‌های نادرست سند بی ذوقی خود را امضاء می‌نمایند.

اعراب دوره‌ی جاهلی به هنر و خوض در مسائل هنری توجه خاصی نداشتند بلکه بیشتر برای بیان احساسات خویش از هنر گفتاری سود می‌جستند متأسفانه آثار قدیمی تر این هنر در تاریخ ظلمت باستان مستور مانده و آنچه به ما رسیده است مربوط به اوخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم میلادی است یعنی حدود یک قرن و نیم پیش از ظهور اسلام. اکثر آثار منظوم و منثور عصر جاهلی از میان رفته است تا آنجا که ابن عمر بن العلاء (۷۷۰ م ۱۵۴ هـ) می‌گفت: آنچه از سخن اعراب به شما رسیده بسیار اندک است. آن حرف را به دست شما می‌رسید به دانش و شعر بسیار دست می‌یافتید.

عرب بدوی و جاهلی در محیط صحرائی خود غرق بود. صحرا دل و روح و همه‌ی وجود او را پر کرده بود و اندیشه و عاطفه و خیال او به صحرا و زندگی صحرائی معطوف شده بود. بنابراین ادب جاهلی ثمره‌ی اندیشه و عاطفه و خیال او بود و رنگ صحرا داشت. طبیعت دهشتناک و زیبای سرزمینش بی هیچ حجابی در برابرش گسترده بود و به آشکارا همه‌ی نیرو و حرارت آن را حس می‌کرد و همواره با آن می‌زیست. تا آنجا که به ذهن او صراحت می‌بخشید و به اندیشه اش روشنی می‌داد و روحش را به جانب یقین متوجه می‌ساخت و این

صفای فکر در هنر او تأثیر می گذاشت. دامنه خیال شاعر جاهلی را وسعتی نیست، صور خیال او بیشتر محسوس اند و یا تشبیه آن هم تشبیهی که وجه شبه آن اشکار باشد و یا به استعاره آن هم استعاره‌ای که مستعار و مستعار الیه به هم نزدیک باشند می‌پردازد. و به طور کلی باید گفت در شعر جاهلی تشبیه و متعلقات آن نقش مهمی دارند.

تصویر اصل مهمی از اصول صناعت شعر جاهلی است که هیچ شعری از شعرهای جاهلی خالی از آن نیست. شعر جاهلی ما را از اوضاع و احوال و جغرافیایی جزیره العرب آشنا می‌سازد، و از اوضاع اجتماعی و ادب و اخلاق و عادات و انساب و آثار و نیز جنگ‌ها و کشمکش‌های قبایل عرب و نیز از اوضاع اقامت و کوچ قبایل و شیوه‌ی خوردن و آشامیدن انواع طعام‌ها و نوشیدنی‌ها و لباس‌ها و زیور و زینت‌ها به ما معلوماتی ارزانی می‌دارد. همچنین در بین اشعار جاهلی اطلاعاتی از ادیان و مذاهب و علوم و معارف و صناعات این قوم به دست می‌آید.

این کتاب به معرفی امیر معزی و آشنایی با سبک و شیوه‌ی سخن‌وری و بررسی تطبیقی دیوان وی با شعرای دوره‌ی جاهلیت که تنها اثری از آن دوره در دسترس ما است گنجینه‌ای تحت عنوان مملعات سبع یا سبک‌های بلند جاهلی می‌باشد که این هفت معلقه و چکامه را با پارچه خط زیبا و زر نویس بر دیوار کعبه اویزان می‌نمودند می‌باشد. از آن جایی که بیشتر ادبیات دوره‌ی جاهلی از بین رفته و فقط همین هفت معلقه با ارزش به جای مانده است. شعر جاهلی عرب در بادیه‌ها و بیابان‌های نجد و حجاز و سرزمین‌های پیوسته به آن‌ها در شمال جزیره العرب پدید آمد و رشد کرد. و صحرای بیابان و بادیه برای شاعران جاهلی مانند مدرسه‌ای بود که در آن رشد کرده و پرورش می‌یافتند.

در پایان از همه کسانی که مرا در تدوین و آماده‌سازی و به سرانجام رساندن این اثر یاری دادند تشکر می‌کنم و برای آن‌ها روزگار بهی را آرزو مندم.

بهرام طاهری، سندرک

فهرست

۱۴	فصل اول
۱۴	امیر معزی، سبک سخوری و سلاطین معاصر وی
۱۵	امیر معزی و زندگی نامه‌ی او
۱۵	معرفی امیر معزی
۱۶	زادگاه معزی و بررسی اختلاف نظر نویسندگان در باره‌ی محل ولادت وی
۱۷	بار یافتن معزی به دربار ملکشاه
۱۸	ملقب شدن معزی
۱۹	سبک سخن معزی و ویژگی‌های شعری او
۲۳	سلاطین معاصر معزی و تأثیر ادبی و حمایت مادی و معنوی سلاطین از وی
۲۵	شاعران معاصر معزی
۲۵	معزی و غزلیات و
۲۶	داوری شاعران در آراء معزی
۲۶	سید حسن غزنوی
۲۷	انوری ابیوردی
۲۷	امامی هروی
۲۸	پوربهای جامی
۲۸	سوزنی سمرقندی
۲۸	ادیب صابر ترمذی
۲۹	خاقان شیروانی
۲۹	مختاری غزنوی
۳۰	رابطه معزی با دیگر شاعران
۳۱	پیشگامان معزی
۳۲	اخلاق و آموزه‌های اخلاقی و عقیدتی معزی
۳۳	مرگ و پایان کار معزی
۳۶	فصل دوم
۳۶	پیشینه‌ی قوم عرب و ادبیات دوره‌ی جاهلی
۳۷	مهد زبان عربی
۳۸	قوم عرب
۳۹	الف) اعراب بانده
۳۹	ب) اعراب باقیه
۳۹	مختصری در مورد ادب عربی آن دوره

۴۰	تفصیل بندی دوره های ادب عربی
۴۱	الف) شاعران جاهلی
۴۱	اینان در عصر جاهلی می زیسته اند
۴۱	ب) شاعران مخضرم
۴۱	ج) شاعران مولد
۴۱	جاهلیت و ادب جاهلی
۴۲	مفهوم جاهلیت در قرآن
۴۳	نظر قرآن (مورد دوران ماقبل اسلام) (دوران جاهلی)
۴۵	ویژگی شعر زرهی جاهلی
۴۷	موضوعات شعر جاهلی
۴۷	۱- وصف یا شعر صیفی
۴۸	۲- المدیح یا ستایش
۴۸	الراثا یا مرثیه
۴۸	الهیجا یا هجو
۴۸	الفخریا حماسه
۴۹	المثل یا الحکم
۴۹	خمریات
۴۹	مهمترین عناصر شعر پیش از اسلام عرب جاهلی
۵۰	خطابه
۵۰	قصه
۵۱	طلوع شعر جاهلی و استقرار آن
۵۲	شکوفایی نهضت جاهلی (۵۳۲-۶۲۲م)
۵۳	شمرای مشهور دوره جاهلی (اصحاب معلقات)
۵۳	امرو القیس
۵۴	آثار امرو القیس
۵۵	شخصیت شاعر امرو القیس
۵۸	طرفه بن العبد
۶۰	آثار طرفه
۶۲	هنر شاعری طرفه
۶۳	زهیر بن سلمی

۶۴	آثار زهیر
۶۵	ویژگی های شخصیت شعری زهیر
۶۶	ابوعقیل لید
۶۷	سیک شعری لید
۶۸	عمر بن کلثوم
۶۹	آثار عمرو بن کلثوم
۶۹	ویژگی معلقه ی عمرو بن کلثوم
۷۱	عترة بن داد
۷۲	آثار عترة
۷۲	شخصیت و ویژگی های عترة
۷۴	حارث بن ظلم
۷۵	آثار حارث بن حلزة
۷۶	فصل سوم
۷۶	بلاغت و تاریخچه آن در تاریخ ادبیات عربی و فارسی
۷۷	صور خیال
۷۸	صور خیال و نقد و نقادی در میان اعراب جاهلی
۷۹	پیدایش بلاغت در زبان عربی
۸۱	علوم بلاغت
۸۲	بلاغت قبل از اسلام در ادب عربی
۸۳	بلاغت قبل از اسلام در ایران
۸۳	بلاغت بعد از اسلام از قرن اول تا چهارم هجری در ادب عربی
۸۴	بلاغت در قرن پنجم هجری در ادب عربی
۸۵	بلاغت در قرن پنجم هجری در ادب فارسی: (عصر معزی)
۸۶	بلاغت در قرن ششم هجری در ادب فارسی
۸۷	علوم بلاغی و فایده ی آنها
۸۷	بلاغت و صور خیال از دیدگاه قرآن و دانشمندان اسلامی
۸۸	پیدایش بلاغت در زبان فارسی
۹۰	نظر دانشمندان دوره ی اسلامی در مورد صور خیال
۹۱	بلاغت از دیدگاه ارسطو
۹۱	صور خیال از دیدگاه ناقدان و ادیبان

۹۱	دی لوئیس
۹۱	روبرت فراست
۹۲	دیدگاه تهنوی در مورد صور خیال
۹۵	فصل چهارم
۹۵	صور خیال در دیوان امیر معزی و ادبیات جاهلی
۹۶	صور خیال در قرن چهارم و پنجم
۹۹	صور خیال در دیوان معزی
۱۰۱	صور خیال در عصر جاهلی
۱۰۵	صور خیال در شعر امیر معزی و شعر جاهلی عرب
۱۰۵	تشبیه
۱۰۶	انواع تشبیه در شعر امیر معزی و شعر جاهلی عرب
۱۰۷	انواع تشبیه به اعتبار بودن ادات تشبیه
۱۰۷	الف: تشبیه مرسل: در تشبیه من ادات تشبیه حضور دارد
۱۰۸	ب: تشبیه موکد
۱۰۹	از طرفة العبد
۱۱۰	انواع تشبیه از نظر بودن یا نبودن وجه شبه
۱۱۰	الف: تشبیه مجمل
۱۱۰	شاهد مثال از دیوان امیر معزی
۱۱۱	ب: تشبیه مفصل
۱۱۱	شاهد مثال از دیوان امیر معزی
۱۱۲	شاهد مثال از شعر عرب جاهلی
۱۱۲	انواع تشبیه از نظر بودن یا نبودن ادات تشبیه و وجه شبه
۱۱۳	تشبیه بلیغ
۱۱۳	الف: تشبیه بلیغ به صورت ترکیب اضافی
۱۱۴	ب: تشبیه بلیغ به صورت غیر اضافی
۱۱۵	انواع تشبیه به اعتبار حسی بودن یا نبودن طرفین آن
۱۱۵	الف: تشبیه حسی به حسی
۱۱۷	ب: تشبیه حسی به عقلی
۱۱۸	ج: تشبیه عقلی به حسی
۱۲۰	د: تشبیه عقلی به عقلی

۱۲۱	انواع تشبیه به اعتبار مفرد یا مرکب بودن طرفین تشبیه
۱۲۳	تشبیه مفرد به مرکب
۱۲۵	ج: تشبیه مرکب به مفرد
۱۲۶	د: تشبیه مرکب به مرکب
۱۲۸	۱- تشبیه جمع
۱۳۰	ب: تشبیه تسویه
۱۳۱	ج: تشبیه مانوف
۱۳۲	د: تشبیه منفری
۱۳۴	برخی دیگر از انواع تشبیهات
۱۳۴	تشبیه مضمر (ضمنی)
۱۳۶	تشبیه تفضیل
۱۳۸	تشبیه مضمر و تفضیل با
۱۳۹	تشبیه عکس (معکوس)
۱۴۰	تشبیه نثیل
۱۴۲	تشبیه تضاد
۱۴۳	تشبیه تلمیحی
۱۴۵	تشبیه مشروط
۱۴۶	تشبیه خیالی
۱۴۶	تشبیه وهمی
۱۴۷	تشبیه مقلوب
۱۴۸	مبحث استعاره
۱۴۸	انواع استعاره
۱۴۹	استعاره مصرحه
۱۴۹	انواع استعاره مصرحه
۱۵۱	ب: استعاره مصرحه مطلقه
۱۵۳	استعاره مکنیه (بالکتابه)
۱۵۳	انواع استعاره مکنیه
۱۵۳	الف: استعاره مکنیه فشرده
۱۵۵	ب: استعاره مکنیه مفصل
۱۵۷	انواع استعاره به لحاظ اسم یا فعل بودن مستعار له

۱۵۷	الف: استعاره اصلی
۱۵۸	ب: استعاره تمثیلی
۱۶۰	استعاره تمثیلی
۱۶۱	مبحث مجاز (مجاز مرسل)
۱۶۲	مجاز از نوع علت و معلول (سبب و مسبب)
۱۶۲	مجاز از نوع حال و محل (ظرف و مظهر)
۱۶۳	کنایه
۱۶۳	انواع کنایه
۱۶۴	الف: کنایه از رصف (اسم)
	حس آمیزی
۱۶۸	منابع و مأخذ

Error! Bookmark not defined.